

ЎҚУВЧИЛАРНИ ЖАМОАДА ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАСИ: ТАРИХИЙ-МИЛЛИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА АЖДОДЛАР ТАЖРИБАСИ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.90.52.026>

Татлибоев Шухратжон Камол ўғли

*Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети
таянч докторанти*

***Аннотация.** Мазкур мақолада ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш мазмун, моҳиятини маънавий мерос ёрдамида таркиб топтириш масалалари Ўрта Осиё мутафаккирларининг илмий маънавий мероси орқали ёритиб берилган. Шунингдек мақолада, ўқувчиларни ҳалоллик, поклик, ватан манфаатлари йўлида фидойилик кўрсатиш руҳида тарбиялашда, уларга ўзликларини англаш ва жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришда миллий, диний қадриятлар ўрни алоҳида касб этиши илмий назарий жиҳатдан ёритиб берилган.*

***Калит сўзлар:** Ўрта Осиё мутафаккирлари, маънавий мерос, ўқувчи, тарихий миллий ёндашувлар, ҳалоллик, поклик, ватан манфаатлари йўлида фидойилик кўрсатиш, тарбия, ўзликни англаш, жамоада ишлаш, миллий, диний қадриятлар, билим, кўникма, малака.*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ У СТУДЕНТОВ НАВЫКОВ КОМАНДНОЙ РАБОТЫ: ИСТОРИКО-НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ИСКОННЫЙ ОПЫТ

Татлибоев Шухратжон Камол углы

*Базовый докторант Ташкентского государственного
педагогического университета имени Низами*

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы развития у студентов навыков командной работы через научное и духовное наследие мыслителей Центральной Азии. В статье также подчеркивается роль национальных и религиозных ценностей в воспитании школьников в духе честности, чистоты, преданности интересам Родины, развитии навыков самовыражения и командной работы.*

***Ключевые слова:** мыслители Центральной Азии, духовное наследие, студент, исторические национальные подходы, честность, чистота, преданность интересам Родины, образование, самосознание, командная работа, национальные, религиозные ценности, знания, умения, квалификация.*

PROBLEMS OF DEVELOPING STUDENTS' TEAMWORK SKILLS: HISTORICAL AND NATIONAL APPROACHES AND PRIMORDIAL EXPERIENCE

Tatliboev Shukhratjon Kamolovich

*Basic doctoral student of the Tashkent State Pedagogical University
named after Nizami*

Abstract. *The article examines the development of students' teamwork skills through the scientific and spiritual heritage of Central Asian thinkers. The article also emphasizes the role of national and religious values in educating schoolchildren in the spirit of honesty, purity, devotion to the interests of the Motherland, the development of skills of self-expression and teamwork.*

Key words: *thinkers of Central Asia, spiritual heritage, student, historical national approaches, honesty, purity, devotion to the interests of the Motherland, education, self-awareness, teamwork, national, religious values, knowledge, skills, qualifications.*

Халқимизнинг қадимий тарихи, бой маданияти, асрий анъана ва қадриятлари[1;]асосида ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш муҳим педагогик аҳамият касб этади.

Инсоният ижтимоий тараққиёти узоқ давом этган тарихий жараён бўлиб, унда кишиларнинг эришган моддий ва маданий мероси ўз аксини топган[3;].

Илмий адабиётлар таҳлиliga кўра, ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш масалалари жамиятнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маърифий, ғоявий-мафкуравий ривожланиши билан узвий боғлиқ ҳолда юз беради. Ҳар бир давлат ва жамият ривожланишида умумийлик, мутаносиблик билан бирга ўзига хослик ҳам бор. [4;]

Шарқ мутафаккирлари Имом Ал-Бухорий, Абу Наср Фаробий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Юсуф Хос Ҳожиб, Унсурулмаолий Кайковус, Аҳмад Югнакий, Муслиҳиддин Саъдий, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Абдурауф Фитрат, Абдулла Авлоний каби алломаларнинг асарлари орқали ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш, жамоанинг структурасини ташкил этадиган йўналтирилганлик, уюшқоқлик, интеллектуал коммуникативлик, психологик муҳит сингари умумий сифатларни ривожлантириш борасидаги қимматли фикрлари ҳозирги давр учун ҳам катта аҳамиятга эга.

Биринчи Президентимиз Ислом Каримовнинг «Ўзликни англаш

тарихни билишдан бошланади» [2;], деган ғояларининг ўзиёқ, етук олимларимиз меросини, илғор фикрларини ўрганиш орқали ижтимоий ва шахсий моҳиятга эга инсонлараро муносабатларни таҳлил қилиш муҳим педагогик аҳамият касб этади. Аждодларимизнинг жамоани ижтимоий бирлик сифатида қарашлари, шахснинг шаклланиши ва индивидуалликнинг ривожланишини таъминлайдиган болалар муҳитида ижтимоий муносабатларни шакллантириш масалалари: қадимги ёзувлар, битиклар, қўлёзма ёдгорликлар, халқ оғзаки ижоди, муқаддас китоблар, пандномалар, ўқув қўлланмалари, меҳнат қуроллари, санъат асарлари, хунармандчилик буюмлари орқали бизгача етиб келган. [5;].

Биз тарихий ёндашув тамойилига асосланиб, ушбу муаммонинг тарихий-тараққиёт босқичларини асослашга ҳаракат қилдик.

Тарихий манбалардан бизга маълумки, ибтидоий кишилар ўзининг яшashi ва қорнини тўйдириши учун ҳаракат қилган (турмуш шароити яхши бўлмаган, гўштларни хом еган), меҳнат фаолияти жараёнида ўз эҳтиёжларини қондирган ва аста-секинлик билан инсон ижтимоийлашиб яъни жамиятга мослашиб бориши билан «жамият менга эмас, мен ҳам жамиятга беришим керак» деган тушунча ҳосил бўлган. Меҳнат фаолиятини ташкил этиш жараёни дастлабки пайтларда бутун ижтимоий ҳаётни йўлга қўйиш негизида амалга оширилган бўлса, кейинчалик тарбия инсон фаолиятининг асосий жиҳати, ижтимоий онгини шакллантиришнинг муҳим омилига айланган. Дастлабки уруғчилик жамиятидан олдин ҳам инсон яшаш учун курашган, мазкур даврда уруғнинг барча аъзолари жамоа бўлиб ҳаракат қилганлар [9;].

Ислom таълимоти, Қуръони Карим, пайғамбаримизнинг суннату сониялари ва Ҳадиси Шарифлари инсонларни тўғри йўлга бошлайди, юксак тафаккурга эга бўлишга чорлайди [7;], комил инсон ва етук жамоага эришиш каби ғоялар инсон жамоа бўлиб яшаш мазмунининг дебочаси ҳис Қуръони каримда мўмин мусулмоннинг хуш хулқли бўлиши учун уни юксак ахлоқли қилиб тарбиялашнинг йўл ва воситалари ишлаб чиқилган. Улар қуйидагилар:

- мол-дунёга берилмаслик; очкўзлик, бахиллик, ёмонликдан сақланиш; Оллоҳдан қўрқиш; тавба қилиш; кечиримли, нажоткор, эҳсонли, сабр-тоқатли, садоқатли бўлиш; умид бағишлаш; ибодат, илтижо қилиш; одамларни яхшиликка ундаш, уларни яраштириш; ўзаро ёрдам кўрсатиш; олийжаноблик, ширинсуханлик; манманлик, ҳасадгўйлик ва ғазабга берилмаслик; майпарастлик, қиморбозлик, бангиликдан сақланиш; ёлғончилик, чақимчилик, ғийбатчилик, бадгумонлик қилмаслик. [7;].

Бу сифатлар Қуръонда ҳар хил ҳаётий вазиятларни таҳлил қилиш, панд-насихат тариқасида баён қилинган бўлиб албатта ўқувчиларда

жамоадошларини ҳурмат қилиш, ўз-ўзини англаш, тарбиялашга ундайди.

Айтиш ўринлики, Имом Исмоил Ал-Бухорий ўз ҳадисларида ҳам иймон, эътиқод, инсонпарварлик, халқпарварлилик каби инсоний фазилатларни улуғлади, одамларни комил инсон бўлишга даъват этиши жамоавийлашувнинг мезони сифатидаги ақидага асосланган. [7;].

Тажриба ва кузатишларимиз шуни кўрсатадики бошланғич синф ўқувчиларини жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришда диний қадриятлардан фойдаланиш муҳим восита ҳисобланади.

Чунки қадимги аждодларимиз комил инсон ҳақида бутун бир ахлоқий талаблар мажмуасида замонавий тилда айтсак, шарқона ахлоқ кодексида:

- жамоа инсонга руҳий қувват берадиган, ўзига бўлган ишончини орттирадиган;

- фаолият ва мулоқотни юқори ахлоқий ва эстетик жиҳатдан юксалтирадиган;

- шахслараро муносабатларда ижтимоий қийматга эгаллиги ҳамда ҳамкорлик фаолиятининг шахсий мазмуни билан ажралиб турадиган ривожланишнинг юқори даражадаги гуруҳи дея таъкидланади.

Шунинг учун ўқувчиларни ҳалоллик, поклик, ватан манфаатлари йўлида фидойилик кўрсатиш руҳида тарбиялашда, уларга ўзликларини англатиш ва жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришда миллий, диний қадриятлар муҳим ўрин эгаллайди. Айтиш ўринлики, ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш мазмун, моҳиятини маънавий мерос ёрдамида таркиб топтириш замирида шахснинг ижтимоий фаоллиги, юксак маънавий ахлоқий сифатлари тарбияланади.

Минтақамизда яшайдиган халқларга хос жамоавийликнинг тарихий-ижтимоий жиҳатларига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Атрофи чўл ва саҳролар билан ўралган, табиат, иқлими ғоят мураккаб бўлган минтақа шароитига мослашиш зарурати азалдан водийларда, катта сув манбалари – дарё ва анҳорлар бўйида яшаб келган элат ва миллатларнинг минг йиллар давомида бир-бирига мослашиб, яқин елкадош бўлиб, бир-бирининг оғирини енгил қилиб яшашини тақозо этиб келади. Чиндан ҳам, бу заминда истиқомат қиладиган одамларнинг тарқоқ бўлиб яшашга имкони йўқ, табиатнинг ўзи, ҳаётнинг ўзи уларни шу руҳда тарбиялаган. Бир сўз билан айтганда, жамоа яъни жамулжам бўлиб яшаш туйғуси халқимиз учун ўзига хос ҳаёт фалсафасига, яна ҳам аниқроғи, ҳаёт қоидасига айланиб кетган. Ушбу туйғу бугунги миллий менталитетимизнинг асосини ташкил этади ва бизни бошқалардан ажратиб турадиган хусусият сифатида намоён бўлади [8;].

Тарихийлик тамойилига асосланиб ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантириш учун биринчи галда:

- Аҳмад Яссавий, Баҳовуддин Нақшбандий, Ал-Бухорий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Муҳаммад ал-Хоразмий, Абулқосим Фирдавсий, Амур Темур, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур сингари алломаларнинг меросидаги бадиий ижод намуналарини «Оила–маҳалла-таълим муассасаси» жамоат кенгаши ҳамкорлик стратегияси асосида ўқувчилар онгига сингдириш, ҳамкорликда тадбирлар ташкил этиш ; [4;].

- ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришда уларнинг ёш, шахсий, жинсий хусусиятларини инобатга олиб, тарбиявий ишларни ташкил этишда уларга индивидуал муносабатда бўлиш;

- ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини тарбиялаш тизимини ривожлантириш хусусиятларига таъриф бериш;

Тадқиқотлар ва адабиётлар таҳлили шундан далолат берадики, тарбия – ижтимоий жараён ҳисобланиб, жамиятнинг асосий вазибаларидан биридир. Ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини тарбиялаш жараёнида ҳам тарбия ёрдамида авлодларнинг синалган, энг маъқул, таракқийпарвар тажрибаси ўзлаштирилади ва янги авлодга етказилади, одамларнинг онги, ҳулқига шу жамиятда қабул қилинган ахлоқ меъёрлари сингдирилади, етакчилик қилаётган мафкура ўзлаштирилади[6;] 1-4 синфларда таҳсил олаётган бошланғич синф ўқувчиларини жамоада ишлаш кўникмаларини ривожлантиришда халқимизнинг кўп асрлик педагогик меросидан унумли фойдаланиш, миллий қадриятлар ва аждодларимиз мероси алоҳида педагогик имкониятларга эга.

Жамоада ўзини тутиш қоидаларини шакллантиришда миллий қадриятлар ва аждодларимиз мероси алоҳида педагогик имкониятларга эга. Фикримизча, бугунги кунда ўқувчилар жамоасига миллий қадриятларни сингдириш, Ўрта Осиё мутафаккирлари илмий меросидан фойдаланиб инсонпарварликка йўналтирилган, ташкиллаштирилган бирликнинг даражаси ҳамда психологик коммуникативлиги жиҳатидан ажралиб турадиган ўқувчилар жамоасини ташкил этиш давр талабига айланиб бормоқда.

Биламизки, қадрият-бу инсон ва жамиятнинг муайян эҳтиёжини қондирадиган, манфаатларига хизмат қиладиган қадрли нарсалар ва туйғулардир. Шундай экан, ўқувчиларда жамоада ўзини тутиш қоидаларини шакллантиришда умумбашарий ва миллий қадриятлардан таъсирчан восита сифатида фойдаланиш алоҳида аҳамиятга эга.

Куйида биз миллий қадриятларимиз зарварақаларига кирувчи Зардуштийлик динининг муқаддас китоби «Авесто» ва аждодлар тажрибаларини ўрганиб чиқамиз. «Авесто»да жамоани

жипслаштиришга хизмат қиладиган: иймон, эътиқодда собитлик, илм ўрганиш, касб-кор эгаллаш, ёшларни адолат, маърифат, инсоф, дўстлик, ватанпарварлик, она сайёрани эъзозлашга ҳидоят этишга даъват бош масала ҳисобланади. Маълумки, ўқувчиларда жамоада ишлаш кўникмаларини таркиб топтириш жараёнида дўстга садоқат, кечиримли бўла билиш, ёмонликка яхшилик билан жавоб бера олиш каби олижаноб хислатлар тарбияланади. «Авесто»нинг турли қисмларида ана шундай фазилатларни тарғиб этадиган кўплаб саҳифалар учрайди. «Ўзгаларни яхшиликка йўллаш одамларнигина яхши одам дейиш мумкин», «Тангри ростгўйларнинг нигоҳбонидир», «Доно ўз ақлу фаросати билан нодон қалбини ёритмоғи лозим», «Доно ўзгаларни ўз билимидан баҳраманд этмоғи зарур» «Одамларга яхшилик қилмоқ дунёдаги энг мўътабар одатдир», «Ўз нафсини енгиб жиловлаб олмаган киши ҳеч нарсани устидан ғолиб чиқа олмайди» [4;].

Шундай қилиб, халқ оғзаки ижоди ва «Авесто»да олға сурилган ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини такомиллаштириш ҳақидаги фикрларни қуйидагича изоҳлаш мумкин:

- «Авесто»да шогирднинг устоз олдидаги масъулияти жамоавийлашув жараёнининг дебчаси эканлиги;
- болаларга қўйиладиган гигиеник талабларни ҳисобга олиш;
- ўқув-қуроллари ва жиҳозларига нисбатан эҳтиёткорона муносабат тўғрисидаги фикрларидан жамоа фикрини ҳурмат қилишни ўргатишда;
- жамоа жипслашувида миллий ва умуминсоний ахлоқий маданиятнинг ўрни устунлигига эришиш;
- ўқувчиларнинг иродали бўлиш, жамият олдидаги бурчлари, маъсулиятларини ҳис этиш, поклик, адолат ва ҳамжиҳатликка зарурат, толериантлик ҳақидаги қарашларини теран ҳис этиш;
- жамоавий муносабатни шакллантиришда миллий ва диний қадриятларнинг ўрни.

Призидент Ш.М.Мирзиёев ўз нутқида ва чиқишларида алоҳида урғу бериб ўтаётган «.....жамоавий муносабатни шакллантиришда миллий ва диний қадриятларнинг ўрни.....», «ғоявий ва ахборот хуружларига қарши мафкуравий иммунитетни кучайтириш», турли экстремистик оқимлар ўз манфаатлари йўлида диний эътиқод ва қадриятлардан қурол сифатида фойдаланаётганликларини ёшлар онгига сингдиришда Қуръони Карим ва Ҳадиси Шарифларда берилган таълимотлардан самарали фойдаланиш муҳим педагогик аҳамият касб этади. [1;].

Биламизки, ҳақиқий диний таълимот ёшларни вайронкорликка эмас, ишонч, эътиқодга чорлайди, уларни поклаб, маънавий жиҳатдан юксалтиради. Шу билан бир қаторда, ёшларни ҳаёт синовларидан муваффақиятли ўтиш, иродали бўлиш сари ундайди. Иродалилик эса

Ўқувчиларда жамоада ишлаш кўникмаларини тарбиялашда муҳим аҳамиятга эга. Дин инсонни доимо ўз ҳаёт тарзи, маънавий олами, умуман, ўзига танқидий қарашга даъват этиб, тартиб-интизом ва «жавобгарлик» туйғусини тарбиялаш қуроли бўлиб келган. Диний тарбия ўзи ва ўзгаларнинг ҳатти-ҳаракатларига инсоф, диёнат, ҳалоллик, поклик, инсонийлик, эркинлик, ҳурфикрлилик нуқтаи-назаридан ёндашган ҳолда баҳолашга ундайди. Бу жиҳатдан дин кишиларнинг руҳий, ахлоқий, маънавий покланиш воситаси, ўқувчилар жамоасини шаклланишида тарбия қуроли сифатида хизмат қилган.

Шундай қилиб, ўқувчиларда жамоада ишлаш кўникмаларини такомиллаштиришда талаб этиладиган диний кадрларнинг имкониятларини қуйидагича изоҳлаш мумкин: жамоа аъзоларини ва уларнинг фикрини ҳурмат қилиш орқали ўқувчиларда ижобий сифатларни тарбиялаш; комил инсон тарбиясида ёш хусусиятларини ҳисобга олиш; диний ва дунёвий билимларни эгаллаш; олижаноб бўлиш, покиза юриш, оила ва ватан олдидаги бурч ва вазифаларнинг устунлигига эришиш, эзгуликка хизмат қилиш.

Педагогика ривожига катта ҳисса қўшган, Абу Наср Форобий ўз асарларида жамоа бўлиб яшашга табиий мойиллик инсон турмуш тарзининг мазмунини ташкил этишини уқдиради. Форобий бу ҳақида қуйидаги фикр мулоҳазаларни баён қилган: «- ҳар бир инсон ўз табиати билан шундай тузилганки, у яшаш ва олий даражадаги етукликка эришмоқ учун кўп нарсаларга муҳтож бўлади, у бир ўзи бундай нарсаларни қўлга киритолмайди, уларга эга бўлиш учун одамлар жамоасига эҳтиёж туғилади. Шу сабабли яшаш учун зарур бўлган, кишиларни бир-бирига етказиб берувчи ва ўзаро ёрдамлашувчи кўп кишиларнинг бирлашуви орқалигина одам ўз табиати бўйича интиланган етукликка эришуви мумкин. Бундай жамоа аъзоларининг фаолияти бир бутун ҳолда уларнинг ҳар бирига яшаш ва етукликка эришув учун зарур бўлган нарсаларни етказиб беради. Шунинг учун инсон шахслари кўпайдилар ва ернинг аҳоли яшайдиган қисмига ўрнашдилар, натижада инсон жамоаси вужудга келди. Жамоа одамлар мақсад-манфаатларининг умумийлиги, ўзаро ҳамкорлик қилишлари зарурлиги, меҳнат ва маиший ҳаётининг фаолиятлари йўналганлиги заминидан ўзаро биргаликда ҳаракат қилишларини тақозо этишидан вужудга келади.

Абу Наср Форобийнинг инсон ва унинг руҳияти, жамоада ўзини тутиш одоби ҳақидаги ахлоқий-фалсафий мушоҳадалари «Фозил одамлар шахри», «Масалалар моҳияти», «Фалсафий саволлар ва уларга жавоблар», «Жисм ва акциденцияларнинг шакллари қараб бўлиниши», «Шарҳлар», «Ҳикмат маънолари», «Ақл маънолари тўғрисида» каби қатор асарларида баён қилинган.[5;] Кўриниб турибдики, Форобий

таълимотидан ҳам ўқувчиларда жамоада ишлаш кўникмаларини тарбиялашда кенг фойдаланиш мумкин.

Ўрта асрнинг буюк файласуфи Абу Райҳон Беруний ўз даврида жаҳон илму тараққиётига улкан ҳисса қўшган олим сифатида шуҳрат қозонган, унинг «Геодезия», «Ҳиндистон», «Минералогия», «Қонуни масъудий» каби асарлари ҳақида маълумотлар бериш ўқувчиларда юксак масъулият ҳиссини қарор топтириш, инсонлараро муносабатлар ижтимоий ва шахсий моҳиятга эга ҳамкорлик фаолиятини шакллантиришга хизмат қилади. Абу Райҳон Беруний жамоавийлик ва тарбия жараёнини коинот ва бутун борлиқ билан боғлиқ ҳолда тавсифлайди. У ахлоқий категорияларни инсоннинг феъл-атвори билан боғлайди, бошқарув ва сиёсат ишларида билимдонлик, тадбиркорликни улуғлайди. [3;].

Абу Райҳон Берунийнинг инсон тўғрисидаги ғояларини ўрганиш, бахт-саодат йўлида олиб борган ишларини ўқувчилар жамоасига тушунтириш, унинг ҳикматларини ёд олдириш жамоанинг ижтимоий-психологик муҳитни яратишга хизмат қилади. Шунингдек, шахснинг шаклланиши ва индивидуалликнинг ривожланишини таъминлайдиган болалар муҳитида ижтимоий муносабатларни, фаолият ва мулоқотни юқори ахлоқий ва эстетик жиҳатларини тарбиялайдиган жамоавий тузилган тизим яъни болалар жамоасини шакллантиришга замин ҳозирлайди. [4;]

Мусулмон Шарқининг буюк қомусий ақли, жаҳон илм-фани ва маданиятининг машхур намояндаларидан бири Ибн Сино ўқувчилар жамоасини тарбиялаш масалаларида мактабнинг ва педагогнинг маҳоратини алоҳида эътироф этади. Ҳар бир одам ақлий, ахлоқий, ғоявий жиҳатдан кучли етук бўлиши лозим. Агар инсон шундай хислатларга эга бўлсагина, жамиятга фойда келтириши мумкин. Ибн Сино комил инсон тарбияси тарбияси масалаларига алоҳида урғу бериб, болалар жамоаси тарбиялашда ижобий анъаналар ва қизиқарли истиқболлар сифатида; ўзаро ёрдам бериш муҳити, ишонч ва талабчанлик; танқидни ва ўз-ўзига танқидий муносабатни шакллантириш, онгли интизомни тарбиялаш муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатади. Яхши фарзандни жамиятнинг бир бўлаги деб ҳисоблаб, яхши тарбияни жамият фаровонлиги деб айтади. [6;] Жамоа тарбиясида болаларнинг индивидуал хусусиятларини инобатга олишни кўпроқ тавсия қилади. Ўқувчилар билан ўтказиладиган суҳбат жараёнида халқнинг ҳикматли сўз ва эртақларидан мисол айтиб, мазмунини, ахлоқ-одоблилик маъносини тушунтирмақ афзаллигини таъкидлайди. Тарбияда, мақтов, рағбатлантириш, жазолаш жамоа тарбиясида, ўқувчиларни хатти-ҳаракатларини баҳолашда меъёр даражаси бўлишлигини эътироф этади.

Ибн Сино билим олишда болаларни мактабда ўқитиш зарурлигини

таъкидлар экан, таълимда қуйидаги талабларга риоя этиш зарурлигини таъкидлайди:

-ўқитишда жамоа бўлиб ўқитишга эътибор бериш;

-билим беришда болаларнинг майли, қизиқиши ва қобилиятини ҳисобга олиш;

-ўқитишни жисмоний машқлар билан олиб бориш.

Кўриниб турибдики, Ибн Сино таълимий қарашларида ўқитишда жамоа бўлиб ўқитишга эътибор бериш орқали яхши одат, яхши хулқ ва ёмон хулқ, ёмон ахлоқ ҳақидаги тушунча, билим ўқувчилар онгига сингдириб борилади. Айтиш жоизки, буюк мутафаккир Абу Али ибн Синонинг жамоа тарбияси ҳақидаги илғор ғоялари бугунги кунда ҳам ўқувчиларимизни гўзал ахлоқли, теран фикрли, мулоҳазали, мушоҳадали этиб тарбиялашда бебаҳо маънавий хазина бўлиб ҳисобланади, бу талаблар ҳозирги давр таълим тамойилларига ҳам мос келиши билан қимматлидир.

Улуғ мутафаккир ва шоир Алишер Навоийнинг «Хамса», „Лисон-ут-тайр» („Қуш тили»), «Махбуб-ул-қулуб» («Кўнгилларнинг севгани»), «Мажолис-ун-нафоис» («Гўзаллар мажлиси»), „Хазойин-ул-маоний» („Маънолар хазинаси») ва бошқа асарларида етук, баркамол инсон одоби, маънавияти, маданияти, атрофдагиларга бўлган муносабати, истеъдоди ва қобилияти тўғрисида қимматли фикрлари айтилган. [5;]

Буюк саркарда Амир Темурнинг «Бирор ишни қилмоқчи бўлсам, Азму жамшид билан иш тутдим. Бирон ишни қилишга қасд қилган бўлсам, бутун зеҳним, вужудим билан боғланиб, битирмагунимча ундан қўлимни тортмадим» [6;] каби ўғитлари ўқувчиларда жамоада ишлаш кўникмаларини такомиллаштириш жараёнида фикр эркинлигини кафолатлаб бериш, ўзига ишонч, ўзгалар фикрини тинглаш, эшитиш ва айтишга имконият яратади..

Амир Темурнинг набираси Мирзо Улуғбек»Сулук ул-мулук» (Подшоҳларга қўлланма) [6;] китоби умумбашарий қадриятларга қўшган беқиёс ҳиссаси бўлиб, у бугунги кунда ҳам ҳаётимизда улкан аҳамият касб этмоқда.

Мирзо Улуғбек даврида, Ян Амос Коменскийдан анча илгари, ўқитишнинг синф-тизимлари, болаларни ёши буйича табақалаштириб ўқитиш, ўқув-тарбия ишларининг аниқ бир муддатини белгилаб қуйиш, таълимнинг босқичма-босқич (бошланғич, ўрта, олий) амалга ошириш усуллари йулга қуйилди. Жумладан, Мирзо Улуғбек ўқув муддатини катъий 8 йил килиб белгилаб қуйди. Дарс бериш индивидуал усулидан жамоа усулига ўтказилди. Бунда ҳар бир гуруҳда 15 – 20 ўқувчи бир вақтда сабоқ олар эдилар. У, аввало, ёш авлоднинг ақлий ва маърифий тарбиясига катта аҳамият бериб, уларни дунёвий билимларни эгаллашга

даъват этди, ҳар қандай жоҳиллик ва билимсизликка қарши курашди. [6;]

Кўриниб турибдики, аجدодларимиз болаларга ёшлиқдан бошлаб жамоада ишлаш кўникмасини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратганлар. Уларнинг фозил шахс, комил инсон, ахлоқ-одоб ҳақидаги ғоялари ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмасини такомиллаштиришда дастурул амал бўла олади. Шунинг учун ҳам, халқ педагогикаси манбалари, аجدодлар тажрибасидан таълим-тарбия жараёнида, тарбиявий маънавий тадбирларда, ўқувчиларни жамоада ишлаш кўникмаларини такомиллаштириш фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Тадқиқот муаммоси юзасидан олиб борган изланишларимиз аجدодларимиз ўлмас тарихий мероси, жамоа аъзоларининг меҳнати замирида вужудга келган урф-одатлар, анъаналар жамият ривожига, одамлар онгининг ўсишига ижобий таъсир кўрсатиши борасидаги фикрлари «КЕЧА-БУГУН-ЭРТАГА» тизимининг узлуксизлиги ва узвийлиги ҳар бир тарихий даврда босқичма-босқич такомиллашиб борганини кўрсатди.

Хулоса қилиб айтганда, энг қадимги даврлардаги ёзма манбаларда, халқ педагогикаси намуналарида, Шарқ мутафаккирлари илмий меросида фикрлар, эътиқодлар, анъаналар, шахслараро муносабатларнинг характери, мактаб ва мадрасаларнинг ўрни, диний маърифий манбаларда болаларни жамоада тарбиялаш муаммолари ва уларни ечиш йўллари, шакл ва методларига алоҳида эътибор берилган бўлиб, бугунги кун тарбия тизимида ҳам ўз қимматини йўқотмаганлиги билан муҳим аҳамиятга эгадир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартдаги ПҚ-5039-сон «Маънавият ва ижодни қўллаб қувватлаш мақсадли жамғармасини ташкил этиш тўғрисида» ги Қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz), 2021 йил 26 март

2. Ислон Каримов Тарихий хотирасиз келажак йўқ. – Тошкент: «Шарқ», 1998

3. Б. Зиямухамедов. Педагогика / Б. Зиямухамедов. - Тошкент : «TAMADDUN» нашриети, 2014. — 256 б.

4. Ҳасанбоева О., Ҳасанбоев Ж., Ҳамидов Ҳ. Педагогика тарихи: Ўқув кўл-ланма. – Тошкент: Ўқитувчи, 1997. – 248 б.

5. Толипов Ф. Урф-одатлар – тарбия воситаси Халқ таълими ж.-Т., 2004 № 6 29-33 б.

6. Зуннунов А., Тўхлиев Б., Маъсудов Х. Педагогика тарихи дарслик. Т.: «Шарқ» нашриёти 2002. - 116

7. Зарипов К.З. Таълим тарбияда Қуръони Карим ва ҳадислардан

фойдаланиш . –Бухоро, 1999. - 64 б

8.Эгамбердиева Н.М. Ижтимоий педагогика. Дарслик. Т.: А.Навоий номидаги Миллий кутубхона нашриёти, 2009. - 232 б

9.Давронова Д.С. Preparing Young People to Social Relations on the Basis of Formation ideological and Political Culture in the Family Preparing Young People to Social Relations on the Basis of Formation ideological and Political Culture in the Family Eastern European Scientific Journal. ISSN. 2199-7977 Ausgabe 3-2016 47-49